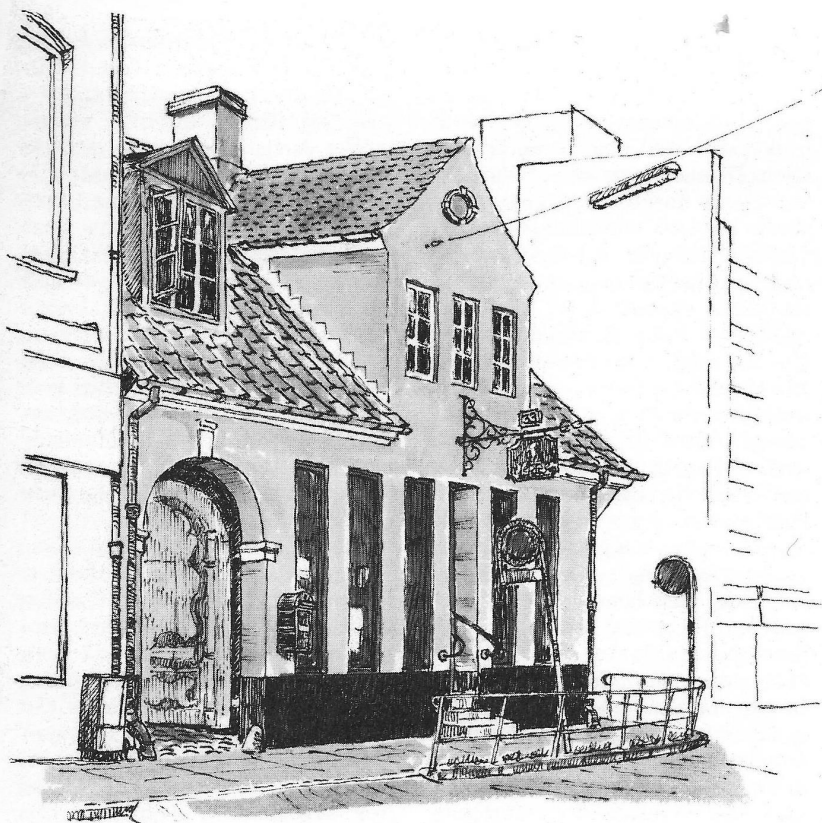

Af chefarkitekt
Mogens Suhr Andersen

Farver Hammers gård

Når man i dag færdes i Skomagergade, vil man hurtigt lægge mærke til, at det er meget få ældre huse der fremstår med en anelse af deres oprindelige udseende. Hertil kommer, at der i de senere år er opført fire nye store ejendomme på gadens sydside, hvis facader sammenlagt udgør 150 m af hele Skomagergades sydsides 250 m facade. Disse forhold sætter tydeligt deres præg på gadebilledet. De nye ejendomme er så sandelig ikke tilpasset eksisterende proportioner i den arkitektoniske beskedne provinsgade. Vel, ejendommene er opført efter de muligheder centerplanen fra 1969 indebar og udnyttelsen af grundarealerne er forståeligt nok maksimale - men alligevel. En bedre tilpasning til gode nabohuse og en opdeling af den samlede facadelængde på hver ejendom, kunne vel have fundet sted.

I årene efter den første centerplans vedtagelse, som skete i 1969, er forståelsen for værdien af tidligere tiders byggeskik, og deraf opståede miljøer, vokset og vokset. I 1975 kom den første milepæl i denne bevægelse. Det europæiske byg-

ningsbevaringsår markeredes over hele Europa under mottoet: »En fremtid for vor fortid«.

Her på Sjælland fokuserede man på Helsingørs gamle bydel, på herregården Selsø og på landskaberne omkring Lejre.

Grethe Munk var byens borgmester på dette tidspunkt, og hendes store interesse for byens tarv, og hermed også byens arkitektoniske arv, havde god grobund i bygningbevaringsåret, hvilket bl. a. resulterede i oprettelsen af et embedsmandsudvalg, der skulle udarbejde forslag til Roskildes bidrag til bygningsbevaring. Vi havde mange gode forslag, syntes vi, men det bedste var en fuld restaurering af hjørnejendommen Skomagergade, Ringstedgade. En ejendom, kommunen havde erhvervet nogle år forinden, af byplanmæssige årsager. Man havde haft tanker om gadeudvidelse og nybebyggelse af Ringstedgade 1 og 3.

Det blev der talt meget om i byrådet det år. En gruppe borgerlige politikere var meget imod tanken om restaurering, og udtalte at den vedtagne istandsættelse, som var

påbegyndt, var rigelig. En fuld restaurering kunne man ikke gå med til. Flertallet i byrådet godkendte dog forslaget og man gik i gang.

Det viste sig på flere måder at have været en god ide, at tage sig netop af dette hus. Lokalhistorikere dykkede i skødeprotokoller, brandtaksationer og gamle protokoller. Ejendommen havde tidligere været i kommunens eje, så der var et rigt materiale at øse af. Dels er Roskilde bys skødeprotokol bevaret fra 1725 og dels kunne byens regnskaber fortælle en del om ændringer og vedligeholdelser gennem mange år.

Forhuset som vi kender det i dag, er oprindeligt opført 1766-67 af borgmester Rasmus Langes svoger, kommerceråd Johan Jørgen Holst, på en frasolgt hjørnegrund til Rasmus Langes store købmandsgård, der tidligere havde optaget det vi i dag kender som Skomagergade 31 og 33. Men Holst fik ikke glæde af nybygningen, han døde i 1767 og hans enke Maren måtte med hjælp af sin bror Rasmus, fuldføre byggeriet. Det var et typisk købstadshus, af en type, man kender fra genopbygningen af København efter

branden 1728. Bebyggelsen bestod af et forhus mod Skomagergade, med port, trefagskvist og 8 vinduesfag i stuen, samt en sidefløj, der gik længere ned ad Ringstedgade, end sidefløjen i dag gør. Stilperioden på opførelsestidspunktet var senbarok, barokken startede med enevælden ca. 1600, og fortsatte herhjemme til ca. 1770. Barokken blev som bekendt efterfulgt, eller rundet af, med rokokoen. En mere elegant og let stilart, opstået ved det franske hof.

Ude i Europa var der i slutningen af 1700-tallet store kulturelle omvæltninger, det var oplysningen og revolutionernes tid, og den industrielle udvikling starter, medens Mozart sidder i Wien som kejserlig kammerkomponist, dårlig aflønnet iøvrigt, og komponerer elegante rokokostrygekvartetter.

Her på egnen havde arkitekt Lauritz de Thurah afsluttet opførelsen af Ledreborg for grev Johan Ludvig Holstein, det sidste store barokanlæg her i landet. At vi nærmer os afslutningen på den store stilperiode, kan også ses på madam Maren Holsts hjørneejendom. Således er den bevarede port med sine to fløje udført med fyldninger og pilastre, et eksempel på en overgangsstil mellem barok og rokoko.

I 1775 sælges gården til en københavnsk vintapper, som aldrig rigtig kom i gang med tapperiet, idet by-

ens magistrat i 1777 køber gården til bolig for husareskadronens chef Carl Leopold Winther. Det var en kgl. resolution der pålagde byen at indkvartere den pålagte husareskadron. De menige skulle indkvarteres hos byens borgere, medens chefen skulle have en standsmæssig bolig. Der blev nu malet og istandsat overalt i den nye chefbolig, og foran huset, der nu rummede 32 rum, blev opstillet et flot rødt skillerhus med Christian den syvendes monogram. Det blev en dyr historie for byen, og indkvartering af de mange heste gav mange problemer. Man ansøgte da også om at få husarerne udskiftet med fodfolk, men den gik ikke. Helt galt blev det økonomisk, da der året efter istandsættelsen blev approberet en ny vejføring gennem Roskilde, der betød at Ringstedgade skulle udvides, hvorfor hovedhuset mod Skomagergade skulle afkortes med to vinduesfag, og sidefløjens facade mod Ringstedgade skulle rykkes nogle meter tilbage. Joh - dengang havde vejmyndighederne også meget at skulle have sagt. Men arbejdet, der naturligvis, som alt kommunalt arbejde blev dyrt, kom til udførelse, og ejendommen blev i perioden frem til 1810 beboet af skiftende eskadronchefer. Man slap af med de belastende husarer, og huset blev solgt til malermester Ehlers for 4020 rdl. Ehlers må have været en dygtig ma-

ler, for efter at have malet væggene med limfarve, kunne han i 1814 sælge huset til dr. med. Henrik Rosted, for 10.200 rdl. Eller var det måske den gode medicinmand der ikke havde tag på huskøb. Men det havde den jødiske købmand Elitzer Leven Rothschild, der købte huset af Rosteds enke i 1821 for 8000 rdl. Herved blev ejendommen igen købmandsgård som i Rasmus Langes tid, dog næppe i samme størrelse. Købmandshandelen ebbede langsomt ud og atten år efter den gode hushandel solgte han hele ejendommen til farver Hans Poul Hammer, og i de næste hundrede år fra 1839 til 1939 var ejendommen i Hammer-slægtens eje.

Hans Poul Hammer var født i Jylland i 1803. Inden han kom til Roskilde med sin kone Caroline Frederikke og sine to sønner, havde han arbejdet som farver i Korsør. Landbrugskrisen i 1820'erne var overstået, og bønderne havde fået bedre råd til at få deres hjemmespundne klæder farvet hos en rigtig farver. I de næste tyve år var der stor aktivitet i Farver Hammers gård. Der blev opført en 2 etages bygning i gården, indrettet til tørrestuer, folkekamre, brænderum og locum. I fløjen mod Ringstedgade blev indrettet farveriet, pressekammer, kedelrum og meget andet til brug for farveriet. Og oppe over det hele smældede farverlaugets indigo-

farvede banner, stukket ud af de små glugger i gavlene.

Også ejendommen Ringstedgade 3 blev opført af Hammer. Man startede beskedent med et projekt af en murermester Michael Brock, men senere skulle den nu estimerede Roskildefarver, have en akademisk københavnerarkitekt til at afslutte byggeriet. Det var H. Sibbern der var igang med Roskilde Amtssygehus (1855) og han satte kviste og gesims på, sådan som jeg husker dem fra 1930 og 40'erne.

I slutningen af sidste århundrede ebbede behovet for farverierne ud, og da Hammer dør i 87 og sønnen i 93, tager Hammers enke Caroline Frederikke bestik af butiksudviklingen i Skomagergade, og lukker den beskedne butik i gavlen mod Ringstedgade, og indretter en fin butik med kontor, indgang og skiltning mod Skomagergade. Butikken gik godt, man solgte fabriksfremstillet trikotage, og det var noget nyt. Farveriet bliver efterhånden afviklet og datteren Dorothea, der var lærerinde på borgerskolen, kom hjem og hjalp til i butikken.

De følgende år var gode for forretningen. Frøken Hammer får overdraget lotterikollektion, hvad der dengang nok kunne trække folk til. Der blev installeret elektrisk lys og man måtte anskaffe telefon. På et fotografi, taget fra Blågårdsstræde, af fotograf Hude i 1917, tager huset sig net ud. De fire vinduespartier nærmest porten er ført ned til soklen sådan som vi kender det fra i dag. I midtervinduet på 1. sal, sidder jordemoder Holm Jensen og ser til, om alt går rigtigt til i Skomagergade. Pudsigt nok oplevede jeg i mine drengeår ca. 20 år senere den samme situation, dog skråt over for farver Hammers gård, i cafe Svanen, hvor samme jordemoder, nu kaldet »Svanemor«, i al sin magt og væld, hang ud af vinduet på 1. sal overvågende, hvem der kom og gik hos gemalen, nede i cafeen.

100 års jubilæum for slægten Hammers besiddelse, kan fejres i 1939. Forinden var fløjen mod Ringstedgade udlejet til boghandler J.O. Schwartz. Frøken Hammer dør kort efter jubilæet, 73 år gammel, og Schwartz køber hele ejendommen, efter at have foretaget store ændringer mod Ringstedgade, i form at store butiksruder og tilbagetrukket indgangsparti. Det var en hyggelig boglade, Schwartz var rar og gemytlig, og skaffede gerne

hjem, hvad der ikke var på lager. I mine første skoleår i 30'erne på Absalons Skole, var skolen fast kunde hos boghandleren og der blev købt meget klatpapir dengang.

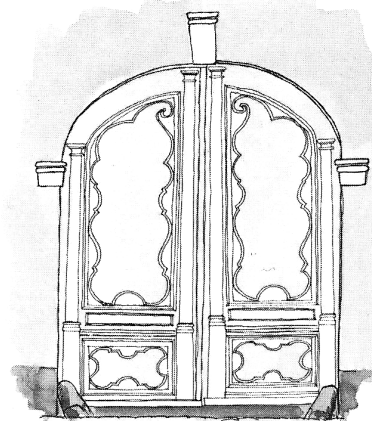
Mod Skomagergade rykkede skrædermester Friis ind, først i fyrrerne, og syede på livet løs i mange år, indtil han rykkede op i Algade.

I 1964 kommer farver Hammers gård igen efter 187 år på kommunens hænder. Schwartz holder op, og en køkkenudstørsforretning lejer sig ind og bruger lokalerne dels til butik og dels til lager. Køkkenudstørsforretninger har ofte en mani med at overklastre butiksfacaden med prangende skilte. Denne forretning var ingen undtagelse. I en årrække så den gamle hjørnejendom ganske forskrækkelig ud med skilte fra sokkel til gesims. I begyndelsen af 70'erne lykkedes det os at få den værste skiltning fjernet, og i bygningsbevaringsåret 1975 står huset tomt, og kommunens arkitektafdeling går igang med den omfattende restaureringsopgave.

Det gamle barokhus mod Skomagergade fik igen en vinduestakt som oprindelig, dog blev underkant af stuevinduerne ført ned til gulv, således at vinduerne nu fungerer som udstillingsvinduer for kunsthåndværkerbutikken »Jepp«.

Der blev udført trappeparti i granit med butiksindgang og ved porten blev portbuen igen forsynet med slutsten på midten og vederlagssten ved buens overgang til de lodrette sider. Indvendig blev de gamle barokdøre og indfatninger bevaret, ligesom de fine buede kakkalovsnicher. Det har været en fin løsning med »Jepp« som butik i det gamle hus. De klær' hinanden. Læg mærke til det fine udhængsskilt »Jepp« har opsat, det vidner om pietet for den gamle Farvergård.

Fløjen mod Ringstedgade var meget medtaget, og selv funderingen for ydervæggene måtte forbedres. Under dette arbejde blev Jacob Kornerups iagttagelser fra 1912 om Budolfi Kirkes placering berigtiget, idet man igen stødte på resterne af den gamle kirkemur. Første gang man stødte på rester af kirken efter dens brand i 1523 var ved opførelsen af hjørnejendommen i 1766. Man stødte også på den gamle sammenskredne brønd, der var årsag til en bekostelig etablering af ny brønd ved istandsættelserne i 1778 ved eskadronchefens indflytning. Vi blev således mange gange under restaureringen mindet om, at vi ar-

En rigtig port
M.A. 1979.

bejdede på historisk grund. Efter udbedring af fundamenterne blev fløjen indrettet som et stort udstillingsrum med passende vinduer og indgang mod gaden. Et gammelt kvistparti mod gården blev inddraget i rummet og giver en dejlig lys-effekt i den høje del af rummet.

Efter en festlig indvielse af den genopståede Farver Hammers gård, den 31. maj 1975 med borgmester Grethe Munk som hovedtaler, har der været stor aktivitet i huset. Galleriet har haft åbent hver eneste uge med vekslende udstillinger, med »Jeppes« kunstnere som det faste islæt. Kommunen har afholdt en række byplanudstillinger, og i de seneste år under bibliotekets ombygning, har også Kunstforeningen samt andre kunstnersammenslutninger haft til huse her og afholdt mange dejlige udstillinger.

På den omlagte gårdsplads, hvor betonfliser er blevet erstattet med gamle brosten og bardursten, plantede dir. Palle Berthelsen i juni 76 en smuk lind. Det var dejligt, når man betænker at Palle Berthelsen året før stemte imod den omfattende restaurering.

Den gamle port med sine to flotte portfløje, havde man ikke midler til at restaurere i første omgang. Dette er imidlertid sket nu i år, og dette er sjældne eksemplarer på godt håndværk fra barokkens sidste år, står nu smukt malet og ligesom afrunder vore bestræbelser for på dette sted at bevare en gammel Roskildegård.

Efter indstilling fra Det særlige Bygningssyn har Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen, den 7. maj 79, godkendt at Farver Hammers gård og Ringstedgade 3 er fredet - og det må man glæde sig over.